

באר יעקב

שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
רב בית המדרש הדסידי בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הבר"צ דקהל מחזיקי הדת באר"י

גליון מאה (שנה ג')
פרשת נח תשפ"ה

בדברי המשך חכמה שנאסר לנח להביא איסורי הנאה לתיבה והמסתעף

דברי המשך חכמה ✦ למשך חכמה היה לבהמות שבתיה דין הפקר ✦ דעת המהרי"ל דיסקין שהבהמות היו קנויות לנח קנין פירות ✦ הריגת בהמה לשאר צרכים לפני היתר אכילת בשר ✦ נתינת איסור הנאה לפני בהמה שאינה שלו ✦ איסור הנאה באבר מן החי לבני נח ✦ מחלוקת בכוננת רבי אבהו שלא תאכל כולל איסור הנאה ✦ סברת 'מי איכא מיד' קודם מתן תורה ✦ דעת המנחת חינוך שלא תאכל כולל איסור הנאה גם בבני נח ✦ מחלוקת רבי עקיבא אינר והבית הלוי ואמרי בינה בזה ✦ בדעת הצ"ח בזה ✦ דעת המהרי"ל שאין אבר מן החי אסור בהנאה לבני נח ✦ בכוננת המשך חכמה איזה איסור הנאה נאסר לנח להכניס לתיבה

שהיה נח חייב לזון את הבעלי חיים ומזונותיהן עליו, היה אסור לו ליתן להם איסורי הנאה.

למשך חכמה היה לבהמות שבתיה דין הפקר ונראה מדבריו, שמה שהוצרך הכתוב להזהירו על כך, אף שדין זה פשוט שדבר שאסור לאדם בהנאה אסור לו ליתנו לבהמתו, היינו משום שאין נחשב להנאה רק כשנותן לבהמה שלו, אבל לבהמת הפקר, ולכאורה גם לבהמה של אחרים, מותר לו ליתן איסורי

מטעם זה שבאבר המדולדל בבהמה אין נוהג טומאת אוכלים, כיון שאין אתה יכול להאכילו לאחרים אפילו לגוי, משום איסור אבר מן החי שנוהג גם בבני נח. וכמו כן כאן כוננת הכתוב לצוות את נח להביא רק 'מכל מאכל אשר יאכל', היינו מה שראוי ליתן לאחרים, להוציא איסור הנאה שלא יביא עמו לתיבה.

ומסיים המשך חכמה, שאף שלבהמת הפקר מותר ליתן איסור הנאה, מכל מקום כאן

דברי המשך חכמה

במשך חכמה (נח) כתב לפרש מה שנאמר לנח (בראשית ו, כא), ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל, על פי מה שדרש רבי שמעון בחולין (קכט). את הנאמר לענין טומאת אוכלים (ויקרא יא, לד) מכל האוכל אשר יאכל, 'אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים קרוי אוכל, אוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים אין קרוי אוכל'. וסובר רבי שמעון

פנינים

איסור אבר מן החי באבר שאין בו בשר

כאמור, דעת הפני אריה היא שגם אבר שאין בו בשר יש בו משום אבר מן החי. אלא שיש להקשות על זה מדברי עצמו, ממה שכתב (סי' עז) ליישב קושיית האחרונים על מה שנפסק בשו"ע (יו"ד סי' ק סעי' א) שאבר מן החי יש לו דין בריה ואינו בטל אפילו באלף. שהקשו האחרונים (פרי מגדים שם מש"ס ס"ק א ד"ה ויש לחקור; תפארת למה: מטה יהונתן על השו"ע שם), שהרי מה שהחשיבוהו חכמים לבריה שאינו בטל, הוא משום שהחשיבתו התורה ללקות עליו בכל שהוא, אבל אבר מן החי שקיימא לן (חולין קב). שאינו לוקה אלא בכזית (ראה רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ה ה"ג), מדוע לא יתבטל ברוב כמו שאר איסורים ששיעורם בכזית.

ליישב קושיא זו, חידש הפני אריה, שהטעם שהחשיבו חכמים דבר כבריה כך הוא, שמאחר שחייבה התורה עליו בכל שהוא שאין בו שיעור הנאת אכילה, החמירו חכמים לגבי ביטול, שאף על פי שיש אלף היתר כנגדו, ואינו נהנה ממנו כלום, אינו בטל. סברא זו שייכת גם באבר מן החי, שאף שצריך כזית כדי ללקות עליו, מכל מקום חידשה תורה שאין צריך כזית בשר דווקא, ואפשר לצרף גידים ועצמות שאינם בני אכילה, אם כן אין בו שיעור הנאת אכילה, וכיון שהחמירה תורה ללקות עליו אף בלא הנאת אכילה, החמירו חכמים גם כן שאינו בטל, אף שאינו נהנה מתערובת האיסור. ואכן גם דין זה, שאבר מן החי אינו בטל, הוא דווקא בכזית בשר גידין ועצמות, אבל פחות מכזית אבר מן החי אין לו דין בריה.

נתבאר מדבריו, שיעיקר חיוב אבר מן החי הוא מחמת הבשר שבו, אלא שגזירת הכתוב היא שגידים ועצמות משלימין לשיעור כזית, [וראה עוד בחידושי רבי חיים הלוי (הל' מאכלות אסורות פ"ד ה"ג) מה שחקר בזה]. אם כן אין לומר שיתחייב על אבר מן החי שאין בו בשר כלל כי אם גידים ועצמות, שהרי עיקר האיסור חסר כאן, ואם כן סותר הפני אריה את דברי עצמו, שהרי לעיל כתב שחייבים על ארכובה. וצריך עיון.

וראה עוד מה שהארכנו בכל זה, ובגדר איסור אבר מן החי ובשר מן החי, **בבאר יעקב** (ח"א, נח).

בנוסף לאיסור אבר מן החי אסרה תורה גם בשר מן החי, כמבואר בחולין (קב). והחילוק ביניהם מבואר ברש"י (שם ד"ה במשוהו), שעל אבר מן החי חייב אף כשאכל כזית בשר בצירוף גידים ועצמות, ואילו על בשר מן החי אינו חייב עד שיאכל 'כזית בשר', ולכן חילקם הכתוב לשני איסורים.

אך לגבי האיסור אצל בני נח כתב הרמב"ם (הל' מלכים פ"ט ה"י), שבין אכל אבר מן החי ובין אכל בשר מן החי חייב בכל שהוא, שלא ניתנו שיעורים לבני נח. ואם כן יש לעיין לפי דבריו, מה חידש בזה שבני נח חייבים על אבר מן החי, הרי בכל אכילת אבר מן החי חייב גם משום בשר מן החי, והיה די בזה שיאמר שמוזהרים על בשר מן החי, והכל בכלל.

בשו"ת פני אריה (סי' עד) מביא קושיא זו בשם בעל השאגת אריה, וכתב לתרץ, שלענין טומאה באבר מן החי מצינו מחלוקת בגמרא (חולין קכה): בין רבי לרבי עקיבא באבר שאין בו בשר רק גידין ועצמות, שלרבי עקיבא מטמא ולרבי אינו מטמא. ואיתא שם: 'מאי איכא בין רבי לרבי עקיבא. איכא בינייהו ארכובה', שהוא אבר שאין בו בשר כי אם גידין ועצמות. ופסק הרמב"ם (הל' אבות הטומאה פ"ב ה"ג) כרבי שאבר שאין בו בשר אינו מטמא. ומחדש הפני אריה שכל זה הוא רק לגבי טומאה, אבל לגבי אכילה לכולי עלמא חייבים אפילו על אבר שאין בו בשר. ובה מיישב מה שחילק הרמב"ם בין בשר מן החי לאבר מן החי בבני נח, שיש נפקא מינה בזה לענין ארכובה, שאין בו משום בשר מן החי שהרי אין בו בשר, ומכל מקום חייב משום אבר מן החי כמו שנתבאר, וזהו שנתחדש באיסור אבר מן החי לבני נח.

חידוש זה, שאבר שאין בו בשר חייבים באכילתו משום אבר מן החי, מצינו גם **בפרי מגדים** (יו"ד סי' סב שפ"ד ס"ק ג ד"ה עוד אבאר), עיין שם. אך **בחדרי דעה** (שם) הקשה על דבריו, והאריך להוכיח שארכובה אין בה משום איסור אבר מן החי כלל, הואיל ואין בה בשר, ולכן מותרת גם לבני נח. וראה עוד **באמרי בינה** (יו"ד הל' טריפות סי' י) מה שכתב בזה.

הנאה, שהרי אינו נהנה בזה, וכאן הרי לא היו הבהמות של נח. אלא שחידש הכתוב, שאף בהמה שאינה שלו כל שמזונותיה עליו הרי זה נחשב לו להנאה, כיון שפורע חובו באיסורי הנאה, ולכן אסור להאכילה דברים האסורים בהנאה.

אמנם לכאורה היה אפשר לומר בפשיטות, שנח כיון שהכניס את הבעלי חיים לתיבתו קנאם בקנין חצר, או שעשה בהם איזה קנין אחר ונעשו שלו, וכיון שהם שלו ודאי שאסור להאכילם איסורי הנאה. אך המשך חכמה הבין, שהבעלי חיים שהכניס לא היו ממונו אלא דינם כשל הפקר, ומכל מקום היה אסור לו להאכילם איסורי הנאה, כיון שמוטל עליו חיוב מזונותיהם.

דעת המהרי"ל דיסקין

שהבהמות היו קנויות לנח קנין פירות

אולם ראה במהרי"ל דיסקין (נח) שהקשה על מה שנאמר בהמשך הפסוק 'והיה לך ולהם לאכלה', שהקדימה התורה אכילת האדם לאכילת הבעלי חיים, והרי אסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו (ראה ברכות מ.). ותיירץ, שהאיסור לאכול קודם לבהמתו הוא רק בבהמה שיש לו בה קנין הגוף, אבל השוכר בהמה אינו מצווה בזה, משום שאין לו בבהמה אלא קנין פירות, וקנין פירות לאו כקנין הגוף (גיטין מח.). וכיון שבזמן זה שהיה נח בתיבה היה אסור לו לאכול בשר (ראה סנהדרין נט.), שהרי רק אחר המבול הותר הבשר לאכילה כירק עשב, נמצא שלא היה לנח בבעלי החיים רק קנין פירות, מאחר שלא היה לו בהם רק היתר השתמשות למלאכה וכיוצא בו ולא לאכול את גופם, ולכן לא היה עליו חיוב ליתן אוכל לבהמות קודם שיאכל הוא עצמו. עיין שם בדבריו.

ומבואר שהמהרי"ל דיסקין סובר שהבהמות היו קנויות לנח, אלא שסובר שלא היה לו בהם קנין הגוף, ושלא כמו שמבואר מדברי המשך חכמה שהיה להבהמות דין הפקר. אולם דברי המהרי"ל דיסקין צריכים ביאור, במה שכתב שנחשבו רק לקנין פירות כיון שהיה אסור לאכלם. שאם כן לפי זה בהמה טמאה שאסורה באכילה, אין בה קנין הגוף רק קנין פירות, ואין זה מסתבר כלל.

גם יש להוכיח, ממה שמצאנו שדנו (ראה ספר חסידים סי' תקלא: מגן אברהם סי' קסז ס"ק יח) לגבי אליעזר עבד אברהם, מדוע שתה הוא תחילה לפני שהשקה את הגמלים, ותיירצו באופנים שונים. ולפי דברי מהרי"ל דיסקין לא קשה מידי, שהרי גמלים אינם מותרים לאכילה, וממילא אין קנינם אלא קנין פירות, ולכן אין נוהג בהם איסור אכילה לפני הבהמה.

ואפשר שאין כוונת המהרי"ל דיסקין לאיסור אכילה בלבד, שזה עדיין אינו גורם להיחשב רק כקנין פירות. אלא כוונתו למה שהיה אסור להם אף להמית בהמה, כמבואר בתוספות (סנהדרין נו: ד"ה אכל תאכל) שהיה אסור לאדם הראשון להמית בהמה ולאכלה, אבל מתה מאליה היתה מותרת להם באכילה.

ודבר זה שהיה אסור להם להמית בהמה, סובר המהרי"ל דיסקין שנחשב רק לקנין פירות, אבל לאחר שהותר להם להמית בהמה נחשב קנינם לקנין הגוף אף בבהמה טמאה שאסורה באכילה.

הריגת בהמה לשאר צרכים לפני היתר אכילת בשר

אמנם עדיין יש לדון, אם האיסור שהיה לאדם הראשון להמית בהמה היה רק להמית בהמה לצורך אכילה, אבל להרגה לשאר צרכים היה מותר, או שבכל ענין היה אסור להרוג בהמה. שאם נאמר שהאיסור היה רק להמית בהמה בכדי לאכול, אבל לשאר צרכים היה מותר להמית, קשה לומר שמחמת האיסור נחשב קנינם רק לקנין פירות, מאחר שמוותר להשתמש בגופם ובבשרם לכל דבר חוץ מאכילה. אבל אם האיסור להמית בהמה הוא גם לשאר צרכים, אפשר להבין שקנינם בבהמות היה נחשב רק לקנין פירות, שלא היתה הבהמה קנויה להם רק להשתמשות, אבל לא היה להם קנין בגוף הבהמה, שלא יכלו להמיתה.

וראה בערוך לנר (סנהדרין נט): שנסתפק בדבר זה, האם האיסור להמית בהמה היה אף לשאר צרכים. וכתב שלכאורה משמע מפשטות דברי הגמרא (שם) שרק לצורך אכילה נאסר להם להמית בהמה, אבל לשאר צרכים להשתמש בגופם ובעורם היה מותר להמית. והביא ראייה, שהרי אדם הראשון והבל ונח הקריבו קרבנות אף שלא נצטוו, ובהכרח שלא היה להם איסור להרוג בהמה.¹

נתינת איסור הנאה לפני בהמה שאינה שלו

והנה יש לדון במה שנקט המשך חכמה בפשיטות, שלבהמת הפקר מותר ליתן איסורי הנאה. שלכאורה אם הם איסורי הנאה המנויים במשנה (תמורה לג): שהם מן הנשרפים, הרי יש מצוה לשורפם, ואם כן אסור ליתנם לבהמה ולבטל מצות שריפה. וכן מבואר בתוספות (שבת כה: ד"ה כך) לגבי תרומה טמאה, שמצות ביעורה היא דווקא על ידי שריפה ולא באופן אחר. אולם מדברי רש"י (שם ד"ה מצוה: תמורה לד: ד"ה כל הנשרפים) נראה, שהמצוה של שריפה היא רק מחשש תקלה. ולפי זה לכאורה אין המצוה דווקא בשריפה, אלא להעבירם מן העולם בכל אופן שהוא.²

אך גם אם נאמר שמתבערים בכל ענין, וכן גם באיסורי הנאה שהם מן הנקברים, שלכאורה פשוט שמוותר ליתנם לבהמת הפקר, עדיין יש סוברים שיש איסור בעצם נתינת איסורי הנאה לבהמה אף שאינה שלו. וכפי שהביא הטורי זהב (יו"ד סי' צד ס"ק ד) בשם **איסור והיתר הארון** (כלל כא דין ג) ו**מהרש"ל** (ים של שלמה חולין פ"ח סי' מו) ו**תורת חטאת** (כלל פה דין ג) שכתבו, שמאכל שנאסר מבשר וחלב ואסור בהנאה אין ליתנו לכלב אפילו אין הכלב שלו, אף שבשר וחלב אינו מן הנשרפים.³

והמשך חכמה עצמו דן בזה בספרו **אור שמח** (הל' מאכלות אסורות פ"ד הכ"ב), על מה שכתב

הרמב"ם (שם) לגבי שור הנסקל שלא יתנו לכלבים, האם האיסור הוא רק לכלב שלו, או אף לכלב של הפקר, עיין שם שהאריך בזה. ואילו כאן במשך חכמה סתם בפשיטות, שמוותר ליתן איסורי הנאה לבהמה של הפקר.

איברא, שעצם מה שפירש המשך חכמה שמכל מאכל אשר יאכל בא למעט איסורי הנאה, ומשמע שנתחדש לו כאן דבר חדש שלא יתן להם מאיסורי הנאה. פירוש זה נכון גם אם נאמר שאסור ליתן איסורי הנאה אף לבהמה של הפקר, משום שאפשר שדין זה עצמו בא הכתוב לחדש, ולומר שאסור לתת איסורי הנאה לבהמה בכל אופן, ומכאן נלמד דין זה. ואין הטעם משום שמזונותיהן עליו, אלא אף כשאין החיוב מוטל עליו אסור.

איסור הנאה באבר מן החי לבני נח

עוד יש לדון בעצם דברי המשך חכמה, איזה איסורי הנאה היו נוהגים אז לבני נח. ולכאורה אפשר לומר, שאבר מן החי שאסור לבני נח אסור להם גם בהנאה ולא רק באכילה. והטעם, משום שקיימא לן כרבי אבהו (פסחים כא:): שכל מקום שנאמר בתורה לשון 'לא יאכל' או 'לא תאכל' או 'לא תאכלו' אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, עד שיפרט לך הכתוב בפירוש שמוותר בהנאה כדרך שפרט לך בנבילה. ולכן אבר מן החי שנאמר בו לבני נח (בראשית ט: ד) 'אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו', אסור להם אף בהנאה.

ואף שבגמרא (שם כב:) מבואר, שאבר מן החי אף שנאמר בו (דברים יב: כג) 'לא תאכל הנפש עם הבשר', אינו אסור בהנאה אף לרבי אבהו, משום שהוקש לדם שמוותר בהנאה. מכל מקום אפשר שזה דווקא לגבי ישראל, אבל בני נח שאינם מצווים על דם אין שייך לגבם ההיקש, וממילא נשאר אצלם הדין שאבר מן החי אסור בהנאה, כיון שנאמר בו לשון לא תאכל.

אך מצד שני אפשר לומר, שכל עיקר דברי רבי אבהו לא נאמרו לגבי בני נח, כיון שהוכחתו של רבי אבהו שלשון לא תאכל כולל גם איסור הנאה היא מזה שהוצרך הכתוב לפרט בנבילה שהיא מותרת בהנאה, ואם כן לכאורה לגבי בני נח שאינם מצווים על נבילה אין לנו הוכחה זו. וממילא אפשר שלגבם מלכתחילה אין איסור אכילה כולל איסור הנאה בכל האיסורים.

מחלוקת בכוונת רבי אבהו 'שלא תאכלו' כולל איסור הנאה

ואולי יש לתלות ספק זה אם דברי רבי אבהו נאמרו גם לבני נח, במה שיש לדון בדברי רבי אבהו, האם מזה שהוצרך הכתוב לפרש בנבילה שמוותרת בהנאה יש גילוי מילתא שאיסור הנאה כולל בפירוש התיבות 'לא תאכלו'. או שמא פירוש התיבות 'לא תאכלו' הוא רק על איסור אכילה, אלא שמזה שהוצרך הכתוב לפרש היתר הנאה בנבילה מרבים גם איסור הנאה, והוא כמו דרש וייתור, אבל אין זה כולל בפשטות הלשון של לא תאכל.

לשורפה.

ג) ועיין שם בפתחי תשובה (ס"ק ה) שהביא חולקים על זה (מקור חיים סי' תמח ס"ק ז) הסוברים שדווקא באיסור חמץ בפסח יש איסור להאכיל אפילו לכלב שאינו שלו כמבואר בירושלמי (פסחים פ"ב ה"א), ולא בשאר איסורי הנאה.

על דברי רש"י, מדוע כתב שחיוב שריפה הוא מחשש תקלה, והרי יש מצוה בעצם השריפה. ובשו"ת חתם סופר (או"ח סי' קפ; יו"ד סי' רפח) כתב, שאין כלל מצוה חיובית לבער הנשרפים, אלא שאם מבערם מקיים מצוה. וכן כתב בערוך השולחן (יו"ד סי' רצד סעי' ג). וראה גם בבית הלל (שם ס"ק א), שכתב כן לגבי ערלה שאין מצוה חיובית

א) ויש לעיין לפי זה, אם הותר להם לשחוט ולהקריב גם קרבן שלמים, שיש לומר שהיה אסור מאחר שיש בו אכילת אדם. או שמא ההקרבה היא לגבוה, ואחר ההקרבה זוהר האדם משולחן גבוה, והרי היא כמתה מאליה שמוותרת באכילה.
ב) ועיין בגליון הש"ס (תמורה שם) שתמה רבי עקיבא איגר

ונפקא מינה בספק זה לענין בני נח, שאם אנו לומדים מנבילה שהנאה נכללת בלשון אכילה, אם כן גם בבני נח הדין כן, שהלימוד מנבילה אינו אלא גילוי מילתא שבמקום שכתוב לשון אכילה גם הנאה בכלל. אבל אם אין הנאה בכלל לשון אכילה והלימוד מנבילה הוא כמו דרש לרבות איסור הנאה, אפשר לומר שאין הלימוד והדרש אלא לישראל, אבל לבני נח אין לימוד זה לרבות הנאה, שהרי איסור נבילה לא נאמר להם, וממילא לגביהם איסור אכילה אינו כולל איסור הנאה.

ומצאנו שנחלקו הראשונים בדבר זה. **שהתוספות** (פסחים שם ד"ה כל) הקשו, שלרבי אבהו יהא כל נהנה מחמץ חייב כרת, שהרי נאמר (שמות יב, טו) 'כי כל אוכל חמץ ונכרתה', ולדעתו לשון אכילה כולל גם הנאה. ותירצו, שרבי אבהו לא אמר רק על לשון לא יאכל או לא תאכל, אבל לשון 'כי כל אוכל' אינו כולל איסור הנאה. אך בחידושי הר"ן (שם) כתב לתרץ: 'דאי רבי אבהו הוה יליף מנבילה דמלשון אכילה משמע הנאה, הכי נמי דהוה ליה לחיובי כרת אנהגה, אבל רבי אבהו דינא הוא דיליף מנבילה ולא ממשמעותא דלישנא וכו', והכי קאמר רבי אבהו ודאי לא תאכל אכילה משמע ולא הנאה, ומיהו מדשרי רחמנא הנאה בנבילה ולא איצטריך, לגלויי אתא דכל לאוי דכותה מיתסרי נמי בהנאה אף על פי שאינו בכלל לשון אכילה.'

מבואר מזה, שהתוספות פירשו בדברי רבי אבהו שכוונתו שהנאה נכללת בלשון אכילה, ולכן הקשו מכי כל אוכל חמץ ונכרתה, ואילו הר"ן פירש שהנאה אינה בכלל לשון אכילה, אלא שיש לנו לימוד וגילוי מילתא מנבילה שאף הנאה אסורה, אבל אינה כלולה בלשון אכילה.

על כל פנים נתבאר לנו, שאם דברי רבי אבהו לא נאמרו לבני נח, ודאי שאין אבר מן החי אסור להם בהנאה. אך אם דבריו נאמרו גם לבני נח, יש להסתפק אם אבר מן החי אסור להם גם בהנאה, וחמור דינם יותר מישראל בזה, או שמא מדמים בני נח לישראל, ואין איסורם אלא באכילה.

סברת 'מי איכא מיד' קודם מתן תורה

עוד יש להעיר, שלכאורה מצד אחר אי אפשר לומר שלבני נח אבר מן החי אסור בהנאה, על פי המבואר בסנהדרין (טז): 'מי איכא מיד' דלישראל שרי ולבן נח אסור, וכיון שלישראל אין אבר מן החי אסור בהנאה, וודאי גם לבני נח מותר בהנאה.

אולם כבר הארכנו במקום אחר (באר יעקב ח"א וירא; שמואל) שהאחרונים נחלקו (ראה פרשת דרכים דרוש א) אם היתה סברת 'מי איכא מיד' קודם מתן תורה, שלדעת מהר"ש יפה אין אומרים סברת 'מי איכא מיד' על לעתיד, ולכן סובר שמפרכסת היתה אסורה לאבות, אף שאחר מתן תורה הותרה לישראל כיון שנשחטה. **והרב אליהו מזרחי** (בראשית לו, ב) סובר שגם קודם מתן תורה היתה מפרכסת מותרת, משום 'מי איכא מיד'.

לפי זה, לדעת מהר"ש יפה יש צד לומר

שלנח היה אבר מן החי אסור בהנאה, אף אם נאמר שאחר מתן תורה אבר מן החי מותר להם בהנאה משום סברת 'מי איכא מיד'.

דעת המנחת חינוך שלא תאכלי כולל איסור הנאה גם בבני נח

ומצאנו לכמה אחרונים, שהיה פשוט להם שסברת רבי אבהו שלא תאכל כולל גם איסור הנאה נאמר גם בבני נח. **המנחת חינוך** (מצוה יד אות ח) נקט כן בפשיטות, ומכח זה כתב שהלאו שנאמר בקרבן פסח (שמות יב, מה) 'תושב ושכיר לא יאכל בו', אוסר לבני נח גם הנאה מן הקרבן פסח.

וכתב המנחת חינוך, שגם לגבי אבר מן החי היה צריך להיות כך הדין שאסור בהנאה לבני נח, משום שאף שלישראל מותר משום שהוקש לדם, מכל מקום לבני נח אין דין היקש, ששלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהם לא שייך בהם. אך למעשה מותרים אף בני נח בהנאה מאבר מן החי מצד דין 'מי איכא מיד' שלישראל מותר בהנאה ולבני נח אסור. אך לדעת הרמב"ם (הל' מלכים פ"ט ה"ב-ג) שכתב, שמפרכסת מותרת לישראל ואלו לבני נח אסורה, הרי שאינו סובר כלל זה של 'מי איכא מיד', אם כן אבר מן החי אסור באמת לבני נח בהנאה.

מחלוקת רבי עקיבא איגר והבית הלוי ואמרי בינה בזה

גם מדברי **רבי עקיבא איגר** (פסחים כב:) מבואר, שנקט בפשיטות שמצד לשון 'לא יאכל' היה צריך להיות אבר מן החי אסור בהנאה לבני נח לרבי אבהו. שבגמרא שם הוכיחו שאבר מן החי מותר בהנאה לישראל, ממה ששינוי שאסור להושיט אבר מן החי לבן נח משום לפני עור לא תתן מכשול, משמע שלכלבים שאין שייך בהם הטעם של לפני עור מותר ליתן, הרי שאבר מן החי מותר בהנאה. והקשה רבי עקיבא איגר, שכן להלכה (ראה חולין קב.) לישראל אין נוהג איסור אבר מן החי בטמאים רק בטהורים, ואילו בני נח מזהירים על הטמאים כטהורים, ואם כן אפשר שלעולם אבר מן החי אסור אף בהנאה, ומה שמוכח מהברייתא שלכלבים מותר ליתן אבר מן החי, אפשר להעמיד בטמאים, שלישראל אין בהם איסור אבר מן החי ולכן מותר לו לתתו לכלבו, אבל לבני נח אסור לתת, שמאחר שהם מצווים אף על טמאים, נמצא מכשילו באיסור.

וכתב רבי עקיבא איגר לתרץ, על פי מה שכתבו **התוספות** (חולין לג, ד"ה אחד), שאין להקשות איך אפשר שנוהג בבני נח איסור אבר מן החי גם בטמאים, והרי 'מי איכא מיד' שלישראל מותר ולבן נח אסור. משום שמכל מקום גם לישראל הדבר אסור מצד איסור טמאה, ואין אומרים 'מי איכא מיד' רק בדבר שלישראל הדבר מותר למעשה. וכל זה הוא רק לפי מסקנת הגמרא שאבר מן החי מותר בהנאה, וכל הנידון הוא רק על איסור אכילה בטמאים מצד איסור אבר מן החי, בזה צדקו דברי התוספות שאין שייך להקשות על זה 'מי איכא מיד', אבל לפי מה שסברה הגמרא בקושיא שאבר מן החי אסור בהנאה, אם כן

ודאי אין איסור אבר מן החי נוהג אצל בני נח בטמאים כמו שאין נוהג אצל ישראל, משום 'מי איכא מיד', ואין שייך לומר שלישראל גם כן אסור משום טמאה, שהרי איסור טמאה הוא רק איסור אכילה, ואילו אבר מן החי הוא גם איסור הנאה לפי מה שסברו עכשיו.

לפי זה נתייבשה קושיא הנ"ל, מדוע לא דחו הוכחת הגמרא שאפשר שלעולם אבר מן החי אסור בהנאה והברייתא מדברת מטמאים. שאם אבר מן החי אסור בהנאה, אין איסור אבר מן החי לבני נח בטמאים.

על כל פנים מבואר מדברי רבי עקיבא איגר, שלולא סברת 'מי איכא מיד' היה אבר מן החי אסור בהנאה לבני נח, אלא שלמעשה מתיר בהנאה אף לבני נח, משום 'מי איכא מיד'.

ואכן **הבית הלוי** (ליקוטים שבסוף השו"ת, סי' מז) כתב להעיר על דברי רבי עקיבא איגר: 'על דברים אלו יש לפקפק, דלבן נח בודאי ליכא איסור הנאה כלל, דגבייהו לא הוי הך כללא דלא תאכל הוי הנאה. ויש לדחות ולהאריך בזה'. וכן כתב להעיר **באמרי בינה** (יו"ד הל' טריפות סי' י).

ברעת הצל"ח בזה

אמנם מדברי **הצל"ח** (סנהדרין נט.) גם כן מוכח שנקט שבדברי רבי אבהו נאמרו גם לגבי בני נח. שגם הוא הקשה כרבי עקיבא איגר, שיש לדחות ראיית הגמרא להיתר אבר מן החי בהנאה מהברייתא שמתירה ליתן לכלבים, שמה מדובר שם באבר מן החי של בהמה טמאה, שלישראל אין בזה איסור אבר מן החי ולכן מותר ליתן לכלבו, ואילו לבני נח אסור אף בטמאים. ומתרץ, שמה שדייקו בגמרא 'הא לכלבים שרי', אין הכוונה לכלב של ישראל, אלא לכלבו של הבן נח. שמזה שאמרו שאסור להושיט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח, משמע שהאיסור לתת לבן נח הוא רק באופן שנותן לו בכדי שיאכלנו הוא עצמו, כמו בכוס יין לנזיר, אבל לתת לבן נח בכדי שיתננו לכלבו מותר, הרי שאבר מן החי מותר בהנאה. שאם היה אסור בהנאה, יש משום לפני עור גם כשנותן לו בכדי שיתן לכלבו, שמכשיל את הבן נח באיסור הנאה.

מבואר מדברי הצל"ח, שבדברי רבי אבהו נאמרו גם לגבי בני נח, ולכן אם לישראל היה אבר מן החי אסור בהנאה, גם לבני נח היה הדין כן שאסור להם אף בהנאה. ומטעם זה הוכיחו בגמרא מזה שמותר ליתן לכלבו אבר מן החי, שאיסור אבר מן החי אינו כולל איסור הנאה.

אולם אין מבואר בצל"ח, איך מפרש את תירוץ הגמרא שיתרצו שממה שהוקש אבר מן החי לדם לומדים שאין איסור הנאה באבר מן החי, והרי ההיקש שייך רק בישראל ולא בבני נח, שאין נוהג אצלם איסור דם, ומאיזה טעם מותרים בני נח ליהנות מאבר מן החי. וצריך לומר, שכוונת המתרץ לסברת 'מי איכא מיד', שמאחר שלישראל אין אבר מן החי אסור בהנאה משום שהוקש לדם, בהכרח שגם לבני נח מותר בהנאה.

לבהמת חבירו, מסיק המהר"ל שוודאי אסור, שגם לבהמת הפקר אסור ליתן איסור הנאה כמבואר בירושלמי (פסחים פ"ב ה"א). אמנם כבר הבאנו למעלה (הערה א) שיתכן שזה רק לגבי איסור בחמץ, ובשאר איסורי הנאה יש מתירים.

(ה) ושם אין שייך לומר מי איכא מיד' דלישראל מותר ולבן נח אסור, שהרי כן כתבה התורה בפירוש שקרבן פסח מותר לישראל באכילה ולבן נח אסור.
(ז) ולענין גוף שאילת השואל האם מותר ליתן איסור הנאה

(ז) וראה עוד בדברי המהר"ל (סי' קסא) שהובאו בהמשך דבריו, שם מבואר טעם נוסף שאין שייך בזה 'מי איכא מיד', שעצם האיסור שייך גם בישראל, אלא שבן נח נאסר אף בהנאה.

דעת המהרי"ל שאין אבר מן החי אסור בהנאה לבני נח

ובאמת כבר מצאנו נידון בזה בשו"ת מהרי"ל (סי' קסא). שהשואל דן אם מותר לאדם לתת חמץ שאינו שלו לבהמת חבירו, האם יש בזה משום לפני עור, שהרי מהנה את חבירו במה שמאכיל את בהמתו. ובתוך דבריו רצה השואל להוכיח מסוגיא דפסחים הנ"ל ומדברי התוספות שם, ששמע מדבריהם שפירשו את דיוק הגמרא 'וא לכלבים שרי', שהכוונה לכלבו של ישראל, ומדוע לא פירשו התוספות שכוונת הגמרא לכלבו של הבן נח, שמהנה את הבן נח בדבר שאסור לו בהנאה, ולפי זה לא יקשה קושיית התוספות שם. הרי שמותר לאדם ליתן איסור הנאה לכלבו של חבירו, ואין בזה משום לפני עור כשאין הבעלים יודעים מכך, שהוא כמהנה בעל כרחו. ולכן לא רצו התוספות לפרש שהכוונה לכלבו של הבן נח, שמזה אין להוכיח שאבר מן החי מותר בהנאה.

והשיב לו המהרי"ל, שאי אפשר לפרש

בגמרא שהכוונה לכלבו של הבן נח, משום שאף אם אבר מן החי אסור בהנאה לישראל, מכל מקום לבן נח ודאי מותר, שדברי רבי אבהו לא נאמרו לגבי בן נח, שהרי הוכחתו היא מנבילה שנאמר רק לבני ישראל.

וכתב עוד המהרי"ל, שבהכרח צריך לומר שלבני נח לא היה הוה אמינא לאסור בהנאה, שאם נאמר שגם אצל בני נח 'לא יאכל' כולל איסור הנאה, אם כן מניין לנו שלמעשה אכן מותר להם אבר מן החי בהנאה, הרי רק לגבי ישראל מצאנו היתר משום שהוקש לדם. וגם אי אפשר לומר שההיתר לבני נח הוא משום 'מי איכא מידי', שמאחר שלשאר עצם האיסור על כל פנים באכילה אין שייך בזה 'מי איכא מידי'. ובהכרח שלבני נח ודאי מותר.

בכונת המשך חכמה איזה איסור הנאה נאסר לנח להכניס לתיבה

נמצא לפי מה שנתבאר, שאם נאמר כדברי האחרונים הנ"ל (רבי עקיבא איגר, צ"ח ומנחת חינוך), שמה שאמר רבי אבהו דלא תאכל כולל גם

איסור הנאה שייך גם אצל בני נח, וגם נאמר ש'מי איכא מידי' לא נאמר קודם מתן תורה, לפי זה יש להבין את דברי המשך חכמה. שהאיסור הנאה שהיה נוהג בזמן נח היה אבר מן החי, ועל זה נצטוו נח שלא להכניסו לתיבה לצורך האכלת הבעלי חיים.

אולם עדיין יש לפקפק בזה, לפי מה שכתב הצ"ח (שם) בתוך דבריו, שמקור איסור אבן מן החי לאדם הראשון עצמו הוא ממה שנאמר לו (בראשית ב, טז) 'אכל תאכל', ודרשו בסנהדרין (נז:): 'ולא אבר מן החי', ולדעתו ודאי לא היה אבר מן החי אסור בהנאה, שהרי לא שייך כאן הכלל של רבי אבהו, כיון שלא נאמר לו הציווי בלשון לא תאכל. ורק לאחר שיצא נח מן התיבה נאמר לו לנח 'אך בשר בנפשו דמו לא תאכל', אז נאסר אבר מן החי גם בהנאה, משום שלשון לא תאכל כולל הנאה. ולפי דבריו אי אפשר לפרש דברי המשך חכמה לענין איסור אבר מן החי, שהרי בזמן שנכנס נח לתיבה עדיין היה אבר מן החי מותר בהנאה, ורק לאחר המבול נתחדש שאבר מן החי אסור אף בהנאה.

מעבודה זרה, אפשר לפרש דברי המשך חכמה שעל זה נצטווה נח, שלא להאכיל לבעלי חיים מאיסורי עבודה זרה.

זוה"ט: מפורש שבן נח מוזהר גם על הנאה מעבודה זרה. ועוד יש להאריך בזה הרבה, ועוד חזון למועד בעזרת השם. על כל פנים לפי צד זה שמוזהרים על איסור הנאה

ז) עוד יש לדון בדבר נוסף שאולי אסור בהנאה לבני נח. והוא באיסור עבודה זרה ותקרובתה, והארכנו בזה במקום אחר (באר יעקב ח"ב, האוינו), עיין שם שבחי'דושי הר"ן (עבודה

♦ תמצית השיעור ♦

- ✦ **משך חכמה** שב'מכל מאכל אשר יאכל' **נאסר לנח להכניס איסור הנאה לתיבה.**
- ✦ היה אפשר לומר הטעם משום שקנה אותם, אך במשך חכמה שאף שהיו הפקר נאסר להאכילם באיסור הנאה.
- ✦ במהרי"ל דיסקין שנח קנה את הבהמות רק בקנין פירות, משום שהיה אסור לאכלם, ולכן הותר לאכול לאנשים לפני הבהמות.
- ✦ יתכן כוונתו משום שהיה אסור להרגם, אך ערוך לנר נסתפק אם היה אסור להרגם לשאר צרכים.
- ✦ ט"ז מביא פוסקים לאסור ליתן איסור הנאה לבהמה שאינה שלו, ואור שמח עצמו דן בזה. ויתכן שכאן המקור לאיסור זה.
- ✦ ספק אם אבר מן החי אסור בהנאה לבני נח, שלא שייך בו ההיקש לדם, אך מאידך יתכן שלכתחילה אין 'אכילה' כולל הנאה אצלם.
- ✦ לכאורה תלוי בכוונת רבי אבהו, אם כתוספות שהנאה נכלל בלשון אכילה, או כר"ן שיש דרשה לאסור גם בהנאה.
- ✦ יש לדון מצד מי איכא מידי שלישאר מותר ולבן נח אסור. ותלוי במחלוקת אחרונים אם היה סברת 'מי איכא מידי' לפני מתן תורה.
- ✦ למנחת חינוך 'לא תאכל' כולל הנאה גם בבני נח. אך באבר מן החי מותרים משום 'מי איכא מידי'.
- ✦ רבי עקיבא איגר שאי אפשר להעמיד מה שאסור לתת לבן נח ומותר לכלבים בטמאים, שאם אסור בהנאה אין איסור לבן נח הטמאים.
- ✦ מרבי עקיבא איגר וצל"ח מוכח שלולי 'מי איכא מידי' היה אסור בהנאה לבני נח, ובית הלוי ואמרי בינה השיגו שלבן נח אין איסור הנאה.
- ✦ במהרי"ל מפורש שאבר מן החי מותר בהנאה לבן נח, שהראיה מנבילה שייכת רק בישראל.
- ✦ לאחרונים שיש איסור הנאה בבן נח, ואין 'מי איכא מידי' קודם מתן תורה, יש לומר שנח נאסר בהכנסת אבר מן החי לתיבה.

מזל"א טבא וגדא יאה

ברגשי גיל ושמחה רבה וברחשי ידידות והערכה עמוקים, הננו לברך בזאת את ידידנו החשוב רחים ומוקיר רבנן ותלמידיהון ואיהו גופיה חכם ונבון בחכמת התורה, אוצר כלי חמדה, הנדיב המרום רודף צדקה וחסד, נודע לשו"ת

הרה"ג ר' אברהם הכהן לעוונישטיין שליט"א

תלמיד וידיד נאמן למורינו הגה"צ שליט"א ותומך נלהב להוצאת והפצת ספריו

לרגל שמחת אירוסיו בנו היקר החזון המופלג כמר שמעון ני"ו

עב"ג בת מחותנו החשוב הרה"ג ר' זעליג וואלף וואלדמאן שליט"א

ר"מ ומרביץ תורה במנטריאל יצ"ו

למזל טוב ובשעה טובה ומוצלחת

בורא עולם בקנין ישרים זה הבנין ויזכו לבנות בית נאמן בישראל לשם ולתפארת, ולרווח ממנו ומכל יוצאי חלציו מלא הכף נחת דקדושה, מתוך רוב ברכה והצלחה עצומה בכל מעשי ידיו ומלא ה' כל משאלות לבו לטובה, אמן.

בידידות ובהערכה רבה בשם אלפי הלומדים הנהנים מאורה של תורה

ישראל פריעדמאן - ב/מכון טעם התורה

לראור באור התורה

הביאו ברכה לתוך ביתכם - ספרי 'באר יעקב' הנפלאים שיעורים וסוגיות מאור תורתו של עמוד התורה שליט"א אוצרות יקרים מפז מעומקה של תורה - לארכה ולרחבה ערוכים וכתובים בטוב טעם ודעת ובשפה שוה לכל נפש

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

לפרטים נוספים: 053-314-4155

כל הזכויות שמורות | יו"ל ע"י מכון 'טעם התורה' להוצאת שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א להערות והארות ולכל ספרי המכון: טל: 072-533-144155 דוא"ל: taamhatoreh@gmail.com